

UIT DE WACHTSTAND

Serie Help, ik leef! Over kwetsbaarheid en veerkracht

Als de schrijver Rodaan al Galidi wordt gevraagd of het verhaal *Hoe ik talent voor het leven kreeg* zijn verhaal is, antwoordt hij: Nee. Alleen zo kon ik schrijver blijven zonder hoofdpersoon te zijn. Maar er zijn veel parallellen – net als de hoofdpersoon vluchtte Al Galidi uit Irak om te ontkomen aan de dienstplicht onder Saddam Hoessein en net als de hoofdpersoon verbleef hij negen jaar in een AZC. Negen jaar van wachten. Op post van de IND, op weekgeld, op een vriendelijke blik van een medewerker, een nieuw seizoen - op een leven. Al Galidi, in Irak bouwkundig ingenieur, leerde zichzelf Nederlands met behulp van kinderboeken en kreeg uiteindelijk zijn verblijfsvergunning. Intussen is hij een gevierd schrijver van romans en poëzie, doopte zichzelf tot Asielzoeker des Vaderlands en nog een opmerkelijk wapenfeit: kort nadat hij de Literatuurprijs van de Europese Unie won, zakte hij voor zijn inburgeringstoets.

Met dit boek geeft hij een inkijk in een wereld waar wij maar weinig van zien. Omdat journalisten niet welkom zijn in AZC's. Omdat de mensen die er zitten bijna nooit een spreekbuis vinden en om de simpele reden dat de verhalen van achter deze muren over het algemeen op bar weinig interesse hoeven te rekenen. Komt een AZC in het nieuws, dan is het omdat er een protestactie wordt gevoerd tegen de komst ervan of omdat het vol zit, of teveel geld zou kosten. Maar in al die uithoeken van ons land, op al die winderige bedrijventerreinen in Budel, Vlissingen, Delfzijl en ga zo maar door, wonen mensen – mannen, vrouwen, kinderen. Fenomenale koks, bouwkundig ingenieurs, grapjassen en mopperkonten. Wat ze gemeen hebben is dat het allemaal overlevers zijn die wachten bij een eeuwige bushalte gereduceerd tot niet veel meer dan een dossier.

Die dossiers kwamen letterlijk binnen in het Wereldhuis en in de Maya Angelou Opvang waar ik heb gewerkt; stapels papieren meegetorst onder zware armen. Ik zag wat wachten met mensen doet - niet weten wanneer je mag beginnen met bouwen. Je voeten trappelen om te scoren maar zelfs als vrijwilliger mag je nog niet bij de plaatselijke voetbalvereniging aan de slag. Je handen jeuken om mensen te verzorgen, ooit was je verpleegkundige, maar je kunt ze slechts vouwen en bidden om betere dagen.

Als het om psychische kwetsbaarheid gaat – het thema van deze serie, is dit het eerste waar ik aan denk. Hoe vluchtelingen op hun weg naar hier al zoveel beurse plekken hebben opgelopen. Hun hoop gevestigd hadden op deze finishlijn die helemaal geen finishlijn blijkt te zijn. En juist als het wachten begint, worden de plekken beurser, de pijn van dit schaduwbestaan nog groter. Ik ging met een vrouw uit Mali, laten we haar Fatou noemen, mee naar de praktijkondersteuner van de huisarts. Aarzelend vertelde ze over de spanning en somberte die ze dagelijks ervaart en hoe de trauma's van vroeger haar dromen verstoren. De dame aan de andere kant van de tafel knikte begripvol en opperde toen dat antidepressiva misschien een goed idee waren. Fatou viel stil, er werd iets op een papiertje gekrabbeld en ons de weg gewezen naar de dichtstbijzijnde apotheek. Maar eenmaal buiten verzuchtte ze: hoe gaat een pil mij helpen? Neemt die mijn pijn weg? Krijg ik daar papieren mee? Ik begreep haar en los van het feit dat ik uit nabije ervaring kan beamen hoe behulpzaam antidepressiva kunnen zijn, dacht ik nu: hier is een heel ander medicijn nodig. Niet voor haar, maar voor onze maatschappij die zijn gastvrijheid verleerd lijkt.

Toen mij bij het sollicitatiegesprek alhier in oktober werd gevraagd naar mijn ervaring met pastoraat, ontdekte ik al pratend, dat ik die eigenlijk pas echt in het Wereldhuis heb opgedaan. Natuurlijk, in de twaalf jaar ervoor, in de Ekklesia, heb ik met veel mensen mogen oplopen, vaak op belangrijke momenten in hun leven maar ik voelde ook altijd een soort verlegenheid om het over 'het hogere' te hebben; over God prevelde ik slechts een beetje en bidden durfde ik in 1-op-1-gesprekken al helemaal weinig. Pas in de kelders van de Protestantse Diaconie verloor ik die gêne – simpelweg omdat mensen er om vroegen of er zelf mee begonnen. Zwanger van mijn dochter Nina kreeg ik de handen van de Nigeriaanse Nancy op mijn buik gelegd – met een krachtig gebaar hief ze haar hoofd omhoog en bad dat het mijn dochter maar goed mocht gaan, dat ze veilig ter wereld zou komen en dat Jezus haar zou beschermen waar ze ook maar ging. Vervolgens legde ze een peer op mijn bureau. Ik was geraakt door dit wonderschone gebaar. Dankzij haar en vele andere Wereldhuis-bezoekers ontdekte ik dat bidden, of dat nu tot God, Allah of een andere hogere kracht is, een taal tevoorschijn brengt die anders is dan die van alle dag. Een taal ver weg van dossiers en protocollen, maar van troost en bemoediging tegen de klippen van het harde bestaan op. Ik was niet in die Godsbeleving opgegroeid – het mijne horizontaler – met het adagium dat God zich in de vriendschap en liefde tussen mensen openbaart, maar ik kon ook niet om de ontroering heen bij de volstreekte vanzelfsprekendheid waarmee mensen zich tot Hem, tot Haar wenden en vooral: hoeveel kracht hen dat geeft – misschien wel als een soort spiritueel antidepressivum.

Ene Marko schreef op zijn instagrampagina: toen ik mij depressief voelde, ging ik Prediker lezen. Omdat daarin zo goed beide kanten van het leven worden belicht. De zinloosheid ervan en tegelijkertijd de kostbaarheid. Prediker staat samen met de bijbelboeken Hooglied en Spreuken op naam van koning Salomo, hoewel het maar zeer de vraag is of hij dit ook daadwerkelijk heeft geschreven. Maar Salomo wordt met wijsheid verbonden, en Prediker wordt gezien als een boek over levenswijsheid, het verslag van een zoektocht naar de zin van het bestaan "onder de zon". In Prediker is er weinig ruimte voor wonderen, voor scheppende krachten, maar met een bijna nihilistische nuchterheid kijkt de schrijver naar het leven. En dat is ook het onze – een bestaan waarin wij als hamsters in een tredmolen rondrennen, waarin geslacht op geslacht volgt, de zon op en weer onder gaat en er weinig anders te weten valt dan dat dat de dood op een dag zal komen. Het woord leegte komt er maar liefst 39 keer in voor. Dus Prediker windt er geen doekjes om. Maar te midden van de 'ontelbare dagen van duisternis' laat hij het licht toe - goed voor onze ogen het licht. Hij zegt: de mens moet zich verheugen zolang hij leven mag onder de zon. Accepteren dat het leven niet maakbaar is, maar ook niet bij de pakken neer gaan zitten, je jeugdigheid bewaren tot het einde toe en doen wat moet gedaan zoals Huub Oosterhuis dat zo mooi zei.

Daarmee bedoelde Huub dat de bijbelse geschriften een opdracht zijn: elkaar bevrijden uit iedere vorm van onrecht. En zo lees ik ook die best ingewikkelde passage uit Prediker over het 'oordeel van God' – een begrip dat onnodig veel is misbruikt en heeft doen lijden, maar wat volgens mij hier over gaat: God is liefde. Dat moet de maatstaf zijn. Dus als we niet met liefde handelen, dan is het bestaan leeg en zinloos. Daar moeten we ons dus steeds aan herinneren. Wat er nu op wereldschaal gebeurt, de angstaanjagende wending op geopolitiek niveau krijgen we niet zomaar opgelost – er staat een migratiepact op de drempel dat Europa nog ongastvrijer zal maken dan het al was, maar dat mag ons niet uit het veld slaan, het moet ons wel waakzaam houden. En in onze eigen wereld valt al zoveel te bevrijden. Wij kunnen van dossiers mensen maken, hen laten ervaren dat ze erbij horen. Dat hun inzichten, hun overlevingskracht ons kunnen inspireren. Bevrijden is: mensen die in het donker, in de wachtstand zijn beland, er aan herinneren dat ze gemaakt zijn voor het licht. Dat ze mee mogen doen, ruimte krijgen om te groeien. Juist ook hier, in deze Dominicus of we nu wel of geen papieren hebben – dat geldt voor iedereen.

En als ik het dan toch over de Dominicus heb, wil ik tenslotte mijn intenties uitspreken als jullie nieuwe pastor – een woord waar ik nog aan moet wennen.

Lieve mensen, ik wil u, ik wil jullie leren kennen, verhalen horen, je vragen, maar ook uw antwoorden. Ik wil met jullie oplopen, bereikbaar zijn, verbinden waar misschien kloven zijn ontstaan en vanuit zachtheid, met hier en daar een vleugje humor, handelen.

En ik wil ook verhalen binnenbrengen. Uit de bijbel, natuurlijk vanuit deze traditie waarin we zingen, lezen en bidden, maar ook van de straat – uit de stad, wijsheid uit het leven gegrepen, juist daar waar het rafelranden heeft. Omdat ik geloof dat we niet alleen voor onszelf leven, maar juist ook met hen die minder geluk hebben gehad dan wij. Ik wil me ook voor hen vanuit deze positie blijven inzetten.

En ik zal daarin fouten maken. Misschien wel zakken voor mijn eerste inburgeringstoets alhier, een valse noot zingen – ik heb jullie dus ook nodig om mij te dirigeren, de weg te wijzen, zoals mijn leermeesters in het Wereldhuis en in de Maya Angelou Opvang dat deden.

Dat beschouw ik als mijn opdracht, iedere dag opnieuw en daar mogen jullie me aan houden. En dan wil ik met jullie zingen, over liefde die sterk is als de dood, ten diepste wetend, te midden van alle duisternis van deze wereld: Godweest – het komt goed.

Geeske Hoving